

بررسی تأثیر کالبد و کارکرد فضاهای ورودی شهر در ایجاد حس دعوت کنندگی شهروندان؛ نمونه موردی ورودی های شرق شهر تهران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۲/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۲/۰۴

کد مقاله: ۴۶۳۱۶

مریم مهدیان^۱

چکیده

بیان مسئله: تصاویر و کیفیاتی که امروزه در غالب مبادی ورودی شهرها به چشم می خورد، این عرصه ها را به پست ترین لایه های فضایی شهرها تبدیل نموده است و به عنوان اولین فضاهای شهری که در مقابل تازه واردین قرار می گیرند، پذیرندگی و دعوت کنندگی لازم را ندارند. زشتی و زیبایی شهر از دید تازه وارد می تواند تا حد زیادی تحت تأثیر ویژگی های کالبدی و کارکردی و زیباشناسی مبادی ورودی شهر قرار گیرد. ایجاد حس پذیرفتن و دعوت شدن عامل بسیار مهمی در تداوم حضور افراد در مکان و شکل گیری رابطه صحیح آن ها با فضا می باشد. لذا این پژوهش به دنبال بررسی تأثیر کالبد و کارکرد فضای ورودی شهر در حس دعوت کنندگی شهروندان در ورودی شرقی تهران می باشد.

روش شناسی: روش تحقیق به صورت توصیفی-تحلیلی می باشد و داده ها مورد نیاز با روش کتابخانه ای و روش پیمایشی جمع آوری شده است و تجزیه و تحلیل داده ها برای پاسخ گویی به سؤالات پژوهش با استفاده از نرم افزار SPSS و آزمون های آماری مانند آزمون های همبستگی پیرسون و رگرسیون و آزمون T بررسی و تحلیل شده است. جامعه آماری این پژوهش نیز با توجه به تعریف گفته شده شامل استفاده کنندگان از فضا (شهروندان) می باشد. حجم نمونه نیز با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر تعیین شد که پرسشنامه بین آن ها توزیع گردید.

یافته ها، نتیجه گیری و توصیه ها: یافته های حاصل نشان می دهد که میانگین عناصر و مؤلفه های کالبدی (تنوع کاربری ها، سازگاری، تناسب کاربری ها، دسترسی و ارتباط، کنترل و نظارت، سلسله مراتب، حفظ حریم، عمر و کیفیت بنا، تعداد طبقات، نوع مصالح، نمای کاربری ها، سطح اشغال) و عملکردی (نفوذپذیری، انعطاف پذیری، ایمنی و امنیت، خوانایی، حس مکان، فضای سبز، انطباق با محیط طبیعی) بالاتر از میانگین شاخص در نظر گرفته شده می باشد بر این مبنا این مؤلفه ها بر ایجاد حس دعوت کنندگی تأثیرگذار می باشند. یافته های آزمون نیز نشان داد که ۷۷ درصد از تغییرات حاصله در حس دعوت کنندگی شهروندان در فضاهای ورودی می تواند توسط مؤلفه های ایرانی-اسلامی صورت پذیرد. بنابراین نتیجه پژوهش نشان می دهد که ساماندهی کالبدی و کارکردی ورودی ها با استفاده از الگوی ایرانی-اسلامی حس دعوت کنندگی در شهروندان ارتقاء می یابد.

واژگان کلیدی: کالبد و عملکرد ورودی شهر، فضای ورودی شهر، حس دعوت کنندگی، ورودی شرقی تهران

۱- مقدمه

امروزه با وجود اینکه نخستین فضای برخورد مسافر با شهر ورودی آن است و نخستین تصویر ذهنی و پیش داوری های وی بر این اساس صورت می گیرد، اما همچنان با عدم ارائه تصویر مناسبی از ورودی ها رو به رو هستیم. مبادی ورودی به عنوان یکی از اصلی ترین اجزای ساختار کالبدی و فضایی شهر علی رغم اهمیتی که به لحاظ کالبدی و زیبا شناسی دارد با جانمایی کاربری های ناهمگن و ناسازگار به فضای با ساختاری منفصل، فاقد هویت و معشوش میل شده است. با نگاهی به گذشته و ساختار شهرها در می یابیم که ورودی ها نقش عمده ای در شخصیت بخشی به شهر ایفا می کردند و تصویر برجسته ای از شهر می ساختند. تصاویر و کیفیاتی که امروزه در غالب مبادی ورودی شهرها به چشم می خورد، این عرصه ها را به پست ترین لایه های فضایی شهرها تبدیل نموده است. (البلی، پور جوهری، ۱۳۸۵: ۶۶). نازل بودن شاخصه های خوانایی این محور ها، به عنوان فضای شهری، از مشکلات دست به گریبان ورودی شهرهاست و به عنوان اولین فضاهای شهری که در مقابل تازه واردین قرار می گیرند، پذیرندگی و تشخص لازم را ندارند (خطیبی، روستا، ابوعلی، ۱۳۸۸: ۹۶). لذا در این پژوهش با پرداختن به مهمترین ویژگی ورودی ها یعنی حس دعوت کنندگی و تبیین آن ها به دنبال ایجاد و ارتقاء حس دعوت کنندگی با استفاده از مؤلفه های تأثیر گذار کالبد و کارکرد شهری می باشیم.

در بیان اهمیت و ضرورت تحقیق نیز باید گفت بررسی ورودی شهر یکی از اساسی ترین مطالعات در توجه به رویکرد فضاهای شهری برای دستیابی به راهکارهای مناسب در ساماندهی ورودی کنونی شهرهاست. ورودی شرق شهر تهران بزرگترین و پرجمعیت ترین کلانشهر کشورمان، از مشکلات کالبدی و کارکردی مستثنی نیست، از جمله این مشکلات می توان به وجود ساختمان های فرسوده مسکونی در اطراف این ورودی، وجود تعمیرکاری ها و تعویض روغنی ها که چهره نامطلوبی به ورودی این شهر بخشیده است، نبود فضای شهری مناسب برای استراحت و تفریح افرادی که وارد شهر می شوند، آلودگی شدید زیست محیطی موجود در محوطه اطراف ورودی، عدم طراحی مناسب فضای سبز در اطراف ورودی شهر اشاره کرد. لذا شناخت، بازایی و طراحی ورودی شهر به عنوان یکی از شاهراه ها و محورهای اصلی حمل و نقل که شهر تهران را به بسیاری از شهرهای شمال کشورمان متصل می نماید، توأم با رعایت اصول کارکردی و کالبدی طراحی شهری برای ایجاد فضایی با هویت و خاطره انگیز در ذهن شهروندان می بایست صورت بگیرد. هدف اصلی این مطالعه بررسی تأثیر کالبد و کارکرد فضای ورودی شهر در حس دعوت کنندگی شهروندان و سوالات تحقیق عبارتند از:

- آیا عناصر کالبدی موجود در ورودی شهر بر ایجاد حس دعوت کنندگی شهروندان تأثیر گذار است؟
- آیا عناصر کارکردی موجود شهر بر ایجاد حس دعوت کنندگی شهروندان تأثیر گذار است؟
- چگونه می توان حس دعوت کنندگی در ورودی شهرها را ارتقا بخشید؟

۲- پیشینه تحقیق

اکبری مهمام، امیر، و محسنی، ایرج (۱۳۹۰)، در مقاله برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد با عنوان "بررسی کیفیت کالبدی و کارکردی مبادی ورودی شهر (نمونه‌ی مورد مطالعه: شهر بابلسر)" به بررسی کیفیت کالبدی و کارکردی مبادی ورودی شهر بابلسر به عنوان یک شهر توریستی و دانشگاهی پرداختند. و با روش توصیفی - تحلیلی مجموعه معیارهای تحقیق در زمینه انواع کاربری ها، عناصر و اجزای معبر اصلی، اطلاع رسانی شهری و کیفیت کالبدی و نمای ساختمانی های مجاور را تعیین نمودند. یافته های تحقیق نشان می دهد کیفیت مبادی ورودی شهر بابلسر از سمت بابل به عنوان یکی از اصلی ترین مبادی ورودی شهر مذکور به لحاظ کیفیت عملکردی کاربری های هم جوار از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست. در مجموع نتایج تحقیق نشان می دهد کیفیت کالبدی و کارکردی محدوده مورد مطالعه بر اساس مجموعه شاخص های تحقیق در سطح نازلی است و در صورت بی توجهی به سیما و هویت شهر آسیب خواهد رساند. موسوی، میر رحیم (۱۳۸۵)، در مقاله خود به بررسی علل تصادفات ورودی شهرها و سازمان دهی فضاهای پیرامون در جهت ایمن سازی، ایمنی ترافیک پرداخته و به این نتیجه رسیده است که در تمام مراحل طراحی، برنامه ریزی و عملکردهای ترافیک باید مبادی ورودی مدنظر قرار گیرند تا با کاهش تصادفات و برخوردهای وسایل نقلیه علاوه بر جلوگیری از هدر رفتن سرمایه های کشور، از تأملات روحی افراد نیز کاسته شود. وی همچنین عنوان کرد که بررسی میزان و تعداد و شدت برخوردهای وسایل نقلیه با یکدیگر و یا با عابرین نشان می دهد که بیش از ۶۰ درصد تصادفات جاده ای کشور در محدوده ورودی شهرها اتفاق می افتد. شکوهی، علی؛ و همکاران (۱۳۹۰)، در مقاله خود با عنوان "بررسی هویت در منظر ورودی شهرها (نمونه موردی ورودی جنوبی شهر زنجان)" در تلاش برای بازشناختن و سپس تجسم بخشیدن به مفهوم هویت در منظر ورودی شهرها در نمونه موردی ورودی جنوبی شهر زنجان داشتند. نتایج پژوهش نشان می دهد که این ورودی به لحاظ داشتن عناصر هویت زا از لحاظ کالبدی، تاریخی و مذهبی ... از موقعیت مناسبی برخوردار بوده اما سلسله مراتب ورود به شهر در آن رعایت نشده است و همچنین نیاز به ساماندهی از لحاظ بیشتر شدن هویت محدوده وجود دارد. سروین الهی (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان "بررسی معماری منظر ورودی شهر ایرانی، نمونه موردی شهر تاریخی شیراز" نخست از طریق پژوهش اکتشافی به بررسی مباحث نظری مرتبط و تبیین اهمیت ورودی در منظر شهر و نقش آن در آشکارسازی هویت پرداخته و در ادامه به منظور درک

بهتر مسئله، دروازه قرآن شیراز به عنوان نماد هویت شهری ایرانی - اسلامی مورد بررسی قرار داده و سپس نتایج حاصل از این نقد و بررسی را در چهارچوب راهکارهای پیشنهادی جهت ارتقا هویت در شهرهای ایرانی اسلامی ارائه نموده است. مطالعات وی نشان می‌دهد که در نظر داشتن هویت ایرانی - اسلامی در منظر ورودی شهر، موجب ارتقاء کیفیت منظر و ادراکات حسی از کلیت شهر به مثابه یک حیثیت واحد و تداوم هویت تاریخی آن می‌گردد. کیانی، اکبر و سرگزی، زهرا (۱۳۹۲)، در مقاله خود به بررسی سیما و منظر محور ورودی زاهدان در شهر زابل از جنبه زیباشناسی پرداختند. این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی و مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای - اسنادی و بررسی‌های میدانی انجام شده است. نتایج تحقیق حاکی از این است که بر اساس شاخص سازگاری کاربری‌های اراضی، ۲۴ درصد از کاربری‌ها در قسمت ورودی زابل - زاهدان ناسازگارند. معینی فر، مریم و شجاعی، الهه (۱۳۹۴)، در مقاله خود با عنوان "بهسازی منظر ورودی باهدف ارتقاء حس دعوت‌کنندگی (محدوده مورد مطالعه: جلوخان مسجدالنبی تا ورودی بازار قزوین)"، باهدف ارتقای حس دعوت‌کنندگی در محدوده جلوخان مسجدالنبی تا جلوخان بازار قزوین بوده است، روش تحقیقی به کار برده شده در پژوهش حاضر ماهیت «تبیینی» داشته و به دلیل رویکرد موجود در آن «کاربردی» است. و به وسیله تحقیقات میدانی و مطالعات بصری، جلوخان مسجد تا جلوخان بازار مورد بررسی قرار گرفت که در پایان به این نتیجه دست‌یافته شده است که می‌توان با بهبود برخی از مؤلفه‌های عینی مانند: کف و جداره (کالبدی)، تمیزی، تنوع فرم و فضای سبز و تقویت برخی مؤلفه‌های ذهنی مانند: علاقه‌مندی، خاطره‌انگیزی و... مؤثر در ارتقاء حس دعوت‌کنندگی و لحاظ نمودن آن‌ها در طراحی جلوخان مسجدالنبی تا جلوخان بازار قزوین به عنوان کاربری‌های مذهبی و تجاری شاخص از فرسودگی کامل آن‌ها جلوگیری کرده و در ارتقاء حس دعوت‌کنندگی فضاهای ورودی مؤثر بود. براتی، ناصر و نجفی، نسیم (۱۳۹۵) در مقاله‌ای تحت عنوان "ارزیابی نماد ورودی شهرها بر مبنای مؤلفه‌های کالبدی طراحی" باهدف دستیابی به اصول لازم در طراحی نمادهای ورودی شهرها و ارزیابی کیفیت نماد ورودی شهر قزوین بر اساس معیارهای کالبدی، به استخراج معیارها و شاخصه‌های لازم با مطالعه منابع کتابخانه‌ای پرداختند. روش پژوهش توصیفی و تحلیلی و مطالعه موردی بود. نتایج این تحلیل زیبایی، خوانایی اثر و معرفی شهر، سه معیار اصلی طراحی نماد ورودی یک شهر معرفی می‌کند. بر مبنای مطالعات انجام گرفته عمده ضعف موجود در نماد ساخته شده ورودی شهر قزوین، عدم ارتباط با هویت شهر و سختی درک معنای آن توسط مخاطب می‌باشد. باقری، یوسف و منصوری، امیر (۱۳۹۷) در مقاله خود تحت عنوان "ورودی شهر با روش توصیفی - تحلیلی ارائه شده و ابزار جمع‌آوری اطلاعات، کتابخانه‌ای بوده است. این مقاله، با باور به مکانیزم لایه‌ای شهر، مفهوم ورودی شهر را به عنوان یک مکان منظرین بررسی کرده، نهایتاً معیارهای منظرین ورودی شهرهای معاصر را ارائه کرده است. و به این نتیجه‌گیری رسیدند که ورودی، دریچه‌ای برای ادراک منظر شهر است و عنصری جهت ایجاد هویت مستقل برای منظر شهری. ادراک ورودی، نیاز به توجه به بعد معنایی حضور در کنار بعد فیزیکی دارد. از جمله مطالعات خارجی انجام شده در زمینه محورهای ورودی راهنمای طراحی ورودی شهر دباری^۱ توسط شورای شهر در سال ۲۰۰۷ در شهرستان ولوسیا، ایالات فلوریدای آمریکا، در ساحل شمالی رودخانه سنت جانز در نزدیکی دریچه موزن است. هدف استانداردهای طراحی در امتداد این محور ورودی شامل موارد زیر می‌باشد تقویت منظر ورودی - ورودی خوش منظر به شهر، - ایجاد استانداردهای طراحی هماهنگ برای تقویت کیفیت محور، - کاهش آلودگی بصری ناشی از ساختمان‌های ناهماهنگ. ایجاد الگوی جریان ترافیک برای بهبود خیابان راسین در کشور آمریکا (۲۰۰۸) از دیگر مطالعات خارجی است. هدف کلی از این راهنما طراحی مجدد محیط ساخته شده محور ارتباطی خیابان راسین^۲ از دیگر مطالعات خارجی است که باهدف کلی طراحی مجدد محیط ساخته شده محور ارتباطی خیابان راسین و بهبود خصوصیات بصری با اجتناب از یکنواختی و تکرار می‌باشد. این ناحیه برای ارائه گستره وسیعی از فعالیت‌های تجاری و خدماتی در شهر ماسکگو^۳ (واقع در ایالت فلوریدای آمریکا) مشخص شده است. برای تحقق این راهنما، استانداردهای طراحی در محور ورودی خیابان راسین اجرا می‌شود. ارتقای کیفیت بصری - عملکردی فضاهای سبز و تفرجگاه ورودی در بیشتر شهرها، از جمله شهر سنت‌لوییس به آن توجه شده است. پیشینه طراحی تفرجگاه ورودی سنت‌لوییس به حدود یک قرن پیش برمی‌گردد؛ زمانی که شهر سنت‌لوییس در آمریکای شمالی اهمیت زیادی داشت و طراحی اولیه آن توسط جرج کستر در سال ۱۹۰۷ صورت گرفت که شامل بلوار بزرگی بود. در چند سال اخیر بر اساس طرح جدیدی که برای آن ارائه شد در این طرح، تفرجگاه ورودی از پنج ناحیه تشکیل شده است که با یک مسیر اصلی به هم ارتباط داده شده‌اند و منظر سازی هر یک با استفاده از مبلمان شهری و سایر المان‌ها با دیگری اندکی متفاوت در نظر گرفته شده است تا شخصیت فردی هر ناحیه حفظ شود. همچنین به ارتباط یادبود جفرسون و تفرجگاه ورودی توجه شده است، به گونه‌ای که بازدیدکنندگان بتوانند از هر دو استفاده کنند. مسیر اصلی پیاده از نظر کاراکتر، ابعاد، رنگ و مصالح یکسان است که در یکپارچگی کل سایت و ارتباط آن‌ها نقش مهمی دارد (Balsley, 2009).

- 1 Debary
- 2 Racine
- 3 Muskego

جدول شماره ۱. تجارب ایران در ساماندهی ورودی

شخص ها	اهداف و اقدامات انجام شده		
- ساماندهی مبلمان - تسهیل و تقویت خدمات - رسانی به مسافری - سرزندگی - هویت - ارتقای کیفیت منظر - ورودی شهر	- ساماندهی مبلمان شهری در محدوده. - تسهیل و تقویت خدمات رسانی به مسافری. - ایجاد محیطی سرزنده و نشان دهنده هویت شهر آمل به عنوان دروازه ورودی استان مازندران. - ارتقاء کیفیت منظر فضای ورودی و حفظ و تقویت مناظر طبیعی. - تقویت فرصت ها و قابلیت های کاربری و فراغتی فضای ورودی. - افزایش بهره وری اقتصادی. - ساماندهی کاربری ها با توجه به معیارهای سازگاری، همجواری و مطلوبیت.	ورودی آمل	تجارب ایران
- ساماندهی کاربری ها با توجه به معیارهای سازگاری - ایجاد تابلوهایی برای معرفی جاذبه های گردشگری	- ایجاد دسترسی های محلی و کندرو. - پالایش عملکردها و فعالیت های نامناسب درمحورخلیج فارس - مانند فعالیت های کارگاهی انبارهای چوب و غیره. - تعیین وضعیت کاربری ها، فعالیت ها و تراکم. - جذب گردشگر.	شیراز	
- ساماندهی کاربری ها یا سیاست های تشویقی - خدمات مورد نیاز مسافران، احداث هتل، بازارچه های فرهنگی و خوداشتغالی	- اتخاذ سیاست های تشویقی وعدم استفاده از جبر برای واحدهای تعمیرگاهی موجود. - حفظ باغات سنتی شهر قزوین با در نظر گرفتن شعار گردشگری و فرهنگی. - زیبا سازی و بهسازی، تغییر کاربری، جابجایی و تخریب با توجه به شرایط هر محور. - خدمات مورد نیاز مسافران، احداث هتل، بازارچه های فرهنگی و خوداشتغالی، تجاری کارگاهی، بازار سنگ، پمپ بنزین و کارگاه های نجاری، آهنگری، خرازی و خراطی. - طبق نقشه ها قطعه بندی شده و براساس سطح اشغال و تراکم ساختمانی، حریم جاده ها و نوع بنای مجاز، مناطقی با کاربری حفاظتی، کشاورزی، انبار، مسکونی، مزرعه دامداری، خدمات حمل و نقل، ایستگاه خودروهای تاکسی و مسافربر، شهرک گلخانه ای و مراکز فروش محصولات آن، گردشگری، فضای سبز، خدمات مورد نیاز مسافران، تعاونی و اتحادیه کشاورزی و باغداری با تأیید گروه ضوابط و مقررات شهرداری.	قزوین	
- تداعی چشم انداز کلی از منظر شهر - احیای زمین های بایر و بدون کاربری با ایجاد فضای سبز در	- مطالعه دیدهای پیاپی در هنگام حرکت با خودرو. - استفاده از سطح وسیعی زمین بدون کاربری که در جنوب محدوده قرار دارد و تعریف آن به صورت فضای سبز واسط پارک چیتگر و پارک جنگلی خرگوش دره برای احیاء این فضاها.	ورودی غربی تهران	
- معرفی هویت شهر با انتخاب المان معرف - شاخصه شهر - استقرار بیلبردها، تابلوها و نقش برجسته های معرف هویت شهری	- نصب المان دروازه ماهی و نماد خورشید. - استقرار بیلبردها، تابلوها و نقش برجسته های معرف هویت شهری بندرانزلی.	بندر انزلی	

جدول شماره ۲ جمع بندی تجارب جهانی در ساماندهی ورودی شهر

شخص ها	اهداف و اقدامات انجام شده		
- فضای سبز - فراهم نمودن خدمات مورد نیاز و سازگار با ماهیت	- پارک و فضای سبز و سرویس عمومی و خرید حتی در این مجتمع گاراژ ماشین. - ایجاد کمربندی سبز با عملکردی همانند درب ورودی.	لستر	جانب تجارب جهانی

ورودی	- ایجاد لایه بندی و احداث کاربری های صنعتی در لایه دوم.	
- لایه بندی ورودی		
حس دعوت کنندگی	- دریافت سریع و کلی از شهر صورت گرفته و در ذهن ناظر تصویر و معنایی مطلوب از ورود به شهر تشکیل می گردد.	وین
هویت	- دروازه ورودی شهر نقش کریدور بصری بین داخل و خارج شهر بوده و به دلیل فرم خاص خود دعوت کننده و جهت دهنده به حرکت مسافران می باشد.	
حس مکان و تعلق خاطر	- کیفیت بصری بالا و سیمای طبیعی مطلوب مسیر ورودی باعث افزایش کیفیت سکانس ها و هویت بخشی که در نهایت باعث ایجاد حس مکان و تعلق خاطر ناظر به این فضا خواهد گشت.	
دریافت سریع و کلی از شهر		
کیفیت بصری بالا	- کیفیت بصری بالا در اطراف مسیر ورودی به دلیل حفظ سیمای طبیعی منطقه، موجب هویت بخشی و ایجاد انگیزه ورود در مسافر می گردد.	آمستردام
هویت بخشی	- نشانه گذاری با عناصر مصنوع شهری (مانند پرچم ها، پلاکاردها، علائم و...) در طول مسیر ورودی و همچنین حفظ شیب موجود در مسیر باعث هویت بخشی، خوانایی، هدایت و جهت دهی مسافران می گردد.	
حفظ سیمای منطقه		
خوانایی و جهت دهی به مسافران		

۳- مروری بر مبانی نظری

ورودی شهر و ورودی محله، فضاهایی عمومی در عرصه شهر می باشند که از انواع فضاهای شهری به حساب می آیند (پیرمرادی و مستوفیان، ۱۳۹۵). نظریه های مرتبط با ورودی به شرح زیر می توان پرداخت:

۳-۱- مدل جان لنگ: نیازهای انسانی

طراحی شهری متکفل برآورده ساختن نیازهای متفاوت انسانی به ترتیب زیر می باشد:

- نیازهای فیزیولوژیکی: تهیه غذا، مسکن و ...
- نیاز به ایمنی و امنیت
- نیاز به وابستگی
- نیاز به عزت و اعتماد به نفس
- نیاز به تحقق خویش
- نیازهای شناختی و زیبا شناختی (بحرینی و همکاران، ۱۳۸۱، ۱۶).

۳-۲- مدل "کانتر": مولفه های مکان

مدل مشهور دیوید کانتر از پیشگامان ادراکی معماری و طراحی شهری، را می توان از دیگر چار چوب های نظری که قادر به تبیین مولفه های کیفیت طراحی شهری است، محسوب نمود. براساس مدل مزبور، که به مدل مکان شهرت دارد، محیط شهری به مثابه یک مکان متشکل از سه بعد در هم تنیده، کالبد، فعالیت و تصورات است. از آنجا که کیفیت طراحی شهری یک مکان ناگزیر از پاسخ دهی مناسب ابعاد گوناگون محیط شهری است، می توان مولفه های سازنده کیفیت طراحی شهری را مولفه هایی به موازات مولفه های سازنده مکان تعریف نمود. به عبارت دیگر، با اقتباس از نظریه مکان کانتر می توان گفت کیفیت طراحی شهری عبارت است از برآیند سه مولفه که هر یک از آن ها متکفل برآورده ساختن یکی از کیفیت های سه گانه کالبدی، فعالیت و تصویری محیط شهر است (همان).

۳-۳- مدل جان پانتر

سه مولفه کالبد، فعالیت، معنی در خلق حس مکان دخیل هستند که به نحو قابل ملاحظه ای با سه مولفه پیشنهادی کانتر یعنی، کالبد، فعالیت، تصورات تشابه دارد و می توان از روایت های مدل کانتر دانست. (منبع قبلی ص ۳۱).

۳-۴- مدل مکان پایدار گلکار

گرچه نظریه «مکان» پیشنهادی کانتر بنیان نظری کارآمد و قابل توجهی برای طراحی شهری است، با این وجود، در پرتو پیشرفتهای دانش طراحی شهری در دهه های اخیر الزم است که برخی نارسایی های نظریه مزبور، که در دهه ۱۹۷۰ میلادی تدوین شده بود، مرتفع شود. مبحث «پایداری مبتنی بر بوم شناسی» و توجه به محیط و قرارگاه طبیعی شهرها از جمله مباحثی است که از دهه ۱۹۸۰، طرح شده و برخی از مهمترین نظریه های طراحی شهری به واسطه عدم لحاظ آن مورد چالش قرار داشته اند. به نظر

می‌رسد که مدل «مکان» کانتز نیز می‌تواند با افزودن بعد بوم‌شناسی به آن همچنان به مثابه ابزارهای نظری مناسبی مورد استفاده قرار گیرد؛ بر این اساس گلکار مدل «مکان پایدار» را پیشنهاد می‌کند، که علاوه بر سه بعد «کالبد»، «فعالیت» و «تصورات» پیشنهادی کانتز، بعد جدیدی تحت عنوان «اکوسیستم» نیز به ابعاد گوناگون «مکان» می‌افزاید. همانگونه که در شکل شماره زیر مشاهده می‌شود، مدل چهار بعدی «مکان پایدار» می‌تواند مبنای نظری بازشناسی مؤلفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری قرار گیرد. از ترکیب ابعاد چهارگانه محیط، سه مؤلفه «کیفیت عملکردی»، «کیفیت تجربی-زیباشناختی» و «کیفیت زیست محیطی» به مثابه نیروهای شکل دهنده کیفیت کلی طراحی شهری یک مکان استنتاج می‌شوند (گلکار، ۱۳۸۷، ص ۳۳). براساس مدل پیشنهادی گلکار، یعنی «مدل مکان پایدار»، کیفیت طراحی شهری را می‌توان به‌عنوان برآیند سه نیرو (مؤلفه) کیفیت عملکردی، کیفیت تجربی-زیباشناختی و کیفیت زیست محیطی شهرها نتیجه‌گیری نمود.

۳-۵- عوامل موثر در طراحی فضای ورودی موفق

در طراحی فضاها برای یادمان سازی و ایجاد محرک های بصری از شیوه های مختلفی می توان بهره برد که هر یک در تغییر، تنوع، وحدت و توالی فضا در طول یک مسیر در القای فضای ادراکی و ایجاد حس مکانی قوی عمل کرده و آن را تشدید می کند. مهمترین این عوامل عبارتند از: (قریب، ۱۳۸۲).

- میزان محصوریت فضایی
- لبه فضا
- تسلسل فضایی
- سرعت و حرکت

مهمترین احساسی که باید در مسافر وارد شده به شهر القا شود، حس ورود است. اراضی کشاورزی از پتانسیل ها و زیبایی ورودی شهرها هستند و نباید در توسعه های شهری مورد تخریب قرار گیرند. فضای سبز علاوه بر ایجاد زیبایی، لطافت فضا، به حداقل رساندن اصوات مزاحم و... فضایی است که باعث به وجود آوردن بسترهایی جهت تعاملات اجتماعی و پاتوق افراد از سنین مختلف می شود، و اعتبار هر شهر براساس معماری و فضای سبز آن است که به بیننده مخابره می شود. (جیبی و طالب بابلی، ۱۳۸۱)

۳-۵-۱- تعریف کیفیت

چگونگی یک چیز یا پدیده می‌باشد که تأثیر عاطفی و عقلانی خاص بر انسان می‌گذارد، کیفیت باعث تمایز پدیده‌ها از هم می‌شود و می‌تواند حاصل فرم، عملکرد و یا معنای یک چیز باشد. در طراحی فضاها، تغییرات آب و هوایی و تأثیر آن بر شهرسازی، تناسبات، لبه‌ها، ویژگی‌های ریتم دار یا خطی فضا را طوری تنظیم کرده که سرعت حرکت را تحت تأثیر قرار دهد (کالترپ^۱، ۲۰۱۳) همچنین سکونتگاه مردم، فضای سبز شهری از بدو ورود به شهر نشان دهنده خوانایی شهر می‌باشد. (بنفیلد^۲، ۲۰۱۴). کیفیت‌های طراحی شهری بر اساس مدل مکان پایدار (گلکار، ۱۳۹۰، ۱۳۰) به شرح زیر است:

مولفه عملکردی:

- کیفیت قرارگاه‌های رفتاری (سازگاری فعالیت، زمان، فضا)
- کیفیت سازگاری فرم شهری با کاربری‌ها، شبکه پیاده، سواره، شبکه اطلاع رسانی و ...
- کیفیت ایمنی محیط برای فعالیت‌ها
- کیفیت امنیت محیط برای فعالیت‌ها

مولفه تجربی-زیباشناختی:

- کیفیت «محیط کالبدی-فضایی» (محیط عینی) شامل استخوان‌بندی فضایی، سازمان کالبدی، جایگشت، توده-فضا، نقشه نولی، مواد و مصالح و ...
- کیفیت «محیط ادراکی حسی» (محیط ادراکی) شامل کیفیت منظر عینی، تحلیل ساختار نمای شهری و ...
- کیفیت «محیط ادراکی ذهنی» (محیط شناختی) شامل کیفیت منظر ذهنی (فضایی و زمانی)، منظر ذهنی ارزیابانه، معانی انضمامی، سرزندگی و ...

مولفه زیست محیطی:

- کیفیت اقلیم خرد فضاها شهری (آسایش اقلیمی) شامل آفتاب گیری، سایه اندازی، باد، رطوبت و ...
- کیفیت اصوات، بو و رایحه محیط
- کیفیت طراحی شهری پایدار

1 Kaltrvp

2 Benfyld

- بازدهی مصرف منابع طبیعی (انرژی، زمین و ...)
- تعادل اکوسیستم‌ها
- تقلیل آلودگی‌ها (هوا، زمین، آب)

در ادامه اهداف، راهبردها و سیاست های ورودی شهر در قالب جدول بیان می شود:

جدول شماره ۳. اهداف، راهبردها و سیاست های ورودی شهر (پاکزاد، ۱۳۸۸: راهنمای طراحی فضاهای شهری)

هدف	راهبرد	سیاست
زیست‌محیطی	راحتی - داشتن امکانات رفاهی	کالبد
		کاربری
	دلبازی	حضور عناصر طبیعی
		حفظ و تقویت دیدها و مناظر
اجتماعی	وضوح مسیر	قابل رویت بودن مسیر
		فقدان موانع مزاحم دید
	راهبری	جهت یابی سریع
		تقاطع ها
تخصص	نمادین بودن	کالبد
		کاربری
	نقش انگیزی	کالبد
	انعطاف	کاربری

	کاربری	-قابلیت تبدیل دانه بندی احجام به عناصر داخل شهری هنگام توسعه شهر.
--	--------	---

۳-۶- اصول عملکردی ورودی ها

عملکردهای ورودی با توجه به نیازهای وارد شوندگان و نیازهای شهر. جلوگیری از تداخل عملکردهای برون شهری و درون شهری. رعایت سلسله مراتب عملکردی و مجزا کردن عملکردهای مورد نیاز وارد شوندگان و عبور کنندگان و ترتیب قرارگیری آنها (عباس زاده و همکاران، ۱۳۹۲).

۳-۷- مولفه های عملکردی

از یک سو در بر گیرنده تامین حرکت و دسترسی و سهل و مناسب پیاده ها و سواره ها به مراکز جاذب شهری است و از سوی دیگر، برخلاف آموزه های مدرنیسم که نقش عملکردی فضاهای شهری را به کانال ساده ای برای رفت و آمد تقلیل می دهد، در بر گیرنده عملکردهای دیگر همچون تفریح غیر فعال، تماشای مردم و مراسم گوناگون، غذاخوردن و گفتگو، روزنامه خواندن، ملاقات با دوستان و.... بوده تا ضامن سرزندگی و غنای تجربه فضایی شهر گردند (گلکار، ۱۳۷۹، ص ۲۹).

۱- فعالیت ۲- نفوذپذیری ۳- ایمنی و امنیت ۴- آسایش و راحتی ۵- سازگاری ۶- کنترل و نظارت ۷- انعطاف پذیری ۸- دسترسی و ارتباط ۹- تنوع کاربری ها ۱۰- ادراک ۱۱- اختلاط و کاربری و فرم ۱۲- سلسله مراتب - نفوذپذیری: هر چه میزان برخورداری بلوک از شبکه دسترسی بیشتر باشد میزان نفوذپذیری بیشتر است. - انعطاف پذیری: مکان هایی که بتوانند برای منظوره های متنوعی به کار آیند، در مقایسه با مکان هایی که برای کاربری مشخص و محدودی طراحی شده اند حق انتخاب بیشتری را به کاربران عرصه می دارند (بنتلی، ۱۳۹۰، ص ۱۵۷).

- گوناگونی: مکان های قابل دسترسی و نفوذپذیر فقط زمانی ارزشمند تلقی می گردد که بتوانند تنوعی از تجربیات را عرضه بدارند (منبع قبلی، ص ۵۹). و زمانی که تنوع و گوناگونی موجود باشد قدرت حق انتخاب مخاطب را افزایش می دهد. - سلسله مراتب: بسیاری از جنبه های طرح نیازمند تسلط بصری برخی از قسمت های آن است. در ترکیب های پیچیده تر، به کارگیری سلسله مراتب برای برقراری نظم اجزا با کل، ضروری است. این مسئله ممکن است با به کارگیری بسیاری از اصول سازماندهی که تاکنون مطرح شده است قابل دستیابی باشد. در این خصوص نشان دادن چگونگی ارتباط جزئیات فرعی به بخش های اصلی ساختاری مفید خواهد بود (سایمون، ۱۳۸۷، ص ۱۹۹). سلسله مراتب عملکردی در جاده ها، مسیرها و دیگر شبکه های ارتباطی، برحسب درجه اهمیت آنها یافت می شود.

- سرعت و حرکت: مسیر حرکتی که جریان ورود به شهر از طریق آن میسر می شود که در این بخش توجه به نوع حرکت، سرعت حرکت و تغییر آن در محل ورودی حائز اهمیت است (زیواره، ۱۳۸۹).

۳-۸- ارتقاء مولفه های عملکردی در ورود به شهر

باید عملکردهای سامان یافته در ورودی شهر واقع شوند که پاسخگوی نیازهای ورود باشند. نفوذ پذیری بصری نسبت به کاربری های مهم به وجود آید و موانع دید حذف شود. محصوریت راه به راه یک شخصیت پر بار یا قوی داده می شود، بطوری که کاربران به آسانی قادر به تشخیص و تمایز آن باشند. می توان از طریق درخت کاری میزان محصوریت را بالا برد. به کمک ساختمان ها می شود به محصوریت قوی دست یافت.

۳-۹- مولفه کالبدی

هنگامی صحبت از کیفیت محیط می شود اولین چیزی که به ذهن می رسد شکل و کالبد اشیاء است و کالبد شهر بیانگر هویت شهر می باشد، از طریق طراحی کالبدی است که عمدتاً می توان به طراحی مناسبی دست پیدا کرد. در فضاهای شهری فرم یا کالبد به دو صورت طبیعی و مصنوعی دیده می شود. محیط مصنوع شامل بناها و مبلمان، المان ها و نمادها و.... و محیط طبیعی شامل فضاهای سبز، جنگل، دشت، کوه، رشته کوه ها و.... به گفته کوین لینچ "اگر بناست طراحی شهری مفید واقع گردد باید قادر باشد، تا از راه اعتلای کیفیت محیط کالبدی، به اعتلای کیفیت زندگی انسان یاری نماید (گلکار، ۱۳۸۸، ص ۴۳). و چنانچه در محیط و کالبد شهر هیچ نماد و نشانه ای از گذشته وجود نداشته باشد هویت شهر کم رنگ می شود (آتیشن بار، ۱۳۸۸، ص ۳).

۳-۹-۱- عوامل تاثیرگذار بر کالبد و ظاهر ورودی شهر

- نبود ارزش های دیداری در ساخت و سازهای حومه و حاشیه شهر
- نبود عناصر محیطی از قبیل مبلمان شهری، فضای سبز، کف سازی، علائم و نشانه ها

- نامناسب بودن سیمای برخی از کاربری ها
- اختلال نامناسب عامل مصنوع با بستر طبیعی
- توسعه خود جوش و فاقد برنامه
- وجود توده های منفصل و پراکنده و بی بهره از یک سازمان منسجم فضایی
- هویت کالبدی:
- هویت کالبدی به معنای خصوصیات و صفات کالبدی است که جسم شهر را از غیر متمایز کرده و شباهتش را با خودی آشکار می سازد.

۳-۹-۲- معیارهای ارزیابی هویت کالبدی:

تمایز/ تشابه: به معنای تمایز از غیر و تشابه خودی
تداوم/ تحول: به معنای پیوند با گذشته و عدم انقطاع (تداوم معنی و ارزش های خودی) و در عین نوآوری و خلاقیت با توجه به شرایط زمانه (خودماندن ولی همان نماندن).
وحدت/ کثرت: پیوند میان اجزاء متفاوت ناهمگون و حتی متضاد به گونه ای که در کنار هم یک کل را به وجود بیاورند (یزدانی، ۱۳۸۹، ص ۱۶).
هر فضای کالبدی معنای خاصی را به ذهن ناظر متبادر می سازد. از میان معیارهای ارزیابی هویت کالبدی، تداوم/ تحول از همه مهمتر بوده و اصل زیر بنایی محسوب می شود.

۳-۱۰-۱- دعوت کنندگی

دعوت کنندگی (Sence of invitation) را می توان معادل پذیرندگی دانست به عبارتی فضایی که در بدو ورود به فرد خوش آمد بگوید این خوش آمد گویی ناشی از احساس دلپذیر بودن، سلسله مراتب داشتن، راحتی و آرامش، صمیمیت و خودمانی بودن است. فرد در زمانی که با این حس روبه رو می شود تمایل و انگیزه ورود به مکان را در خود می بیند و می تواند حس مکان را در آن جستجو و تثبیت کند. فضای دعوت کننده خود ترکیبی از عناصر و فضاهایی است که نقش دعوت کنندگی و هدایت به سمت را داشته. یک فضای دعوت کننده پس از دعوت نقش تقسیم و توزیع را به فضاهای دیگر دارد و به شکل های گوناگون دیده می شود و در نهایت می تواند هدایت از مکانی به مکان دیگر حاصل شود (دوستی مطلق، ۱۳۸۸، ص ۹۲).
مؤلفه های تأثیرگذار بر ایجاد و ارتقاء حس دعوت کنندگی در فضای ورودی های بناهای معماری - شهری یا فضاهای شهری، به دو دسته عینی و ذهنی تقسیم بندی می شوند. مؤلفه های ذهنی شامل خصوصیات می باشند که افراد با حضور در آن مکانها آن ها را حس نموده و عکس العملی مطابق حس دریافتی نشان می دهند. در واقع مؤلفه های ذهنی غیر قابل دید و لمس هستند و ممکن است در افراد مختلف واکنشهای متفاوت را رقم زند. در مقابل مؤلفه های عینی کاملاً قابل مشاهده و لمس می باشند مؤلفه هایی که شکل و فرم ورودی بناها را شامل شده و تأثیرگذار در دریافت حس ها و ادراکات خاص از فضای ورودی می باشند. مؤلفه های تأثیرگذار بر حس دعوت کنندگی یک ورودی را نمی توان اولویت بندی نمود چرا که با توجه به شرایط محیطی و فرهنگی در هر شهر و در هر فضا با توجه به کالبد و ماهیت فضا متفاوت می باشد. ولی می توان با لحاظ نمودن این مؤلفه ها در ورودی ها، در ایجاد و ارتقاء حس دعوت کنندگی آن ها تأثیرگذار بود. مؤلفه های تأثیرگذار بر ارتقاء حس دعوت کنندگی هر کدام معیار هایی هستند که مکمل یکدیگر و بر هم تأثیر گذار می باشند. فضاهای شهری مانند مسجد و بازار واجد دو بخش اصلی فرم (form) یا صورت و محتوا یا معنا (Meaning) می باشند که فرم، همان کالبد است و محتوا و معنای آن حیات اجتماعی و اتفاقی است که درون فضاهای شهری رخ می دهد (مولوی، ۱۳۸۴، ص ۳۰).

۳-۱۰-۱-۱- توقعات موردی از ورودی و ویژگی های دعوت کنندگی

احتمالاً ورودی به عنوان یک مکان برای اتصال، توقعات خاصی را بر اساس تصویر ذهنی و تجربیات افراد می طلبد که آن را از حدّ درب ورودی فراتر می برد. توقعات مزبور مربوط به ورودی هر فضایی است که نقش اساسی در دعوت کنندگی داشته و به عبارتی معرفّ نوع حضور در مکان است. توقعی که از یک ورودی می رود در درجه اول، القاء حسّ دعوت کنندگی و پذیرش فرد است. انسان به واسطه نوع تعاملاتی که با مکان بر قرار می سازد، اولین تجربه حضور در مکان را از «ورودی آن مکان» در ذهن خود به ثبت می رساند و این مرحله از حسّ ادراک، اولین تجربه ای می شود برای تداوم حضور و پیوند فرد با مکان و یا عدم دعوت فرد برای ورود و همنوایی با مکان.

از این روی ورودی، مکانی است خلق شده برای یک اتفاق، ورود و خروج آگاهانه از دنیایی به دنیای دیگر است. «ذهن انسان همواره فضا را به عنوان یک مکان و زمان را در قالب یک اتفاق ثبت می کند» (پاکزاد، ۱۳۸۸). به طور کلی ویژگی های فضای ورودی در کاملترین شکل آن را می توان به دو دسته ویژگیهای ادراکی و عملکردی تقسیم نمود که انعکاس نحوه شکل گیری جزء

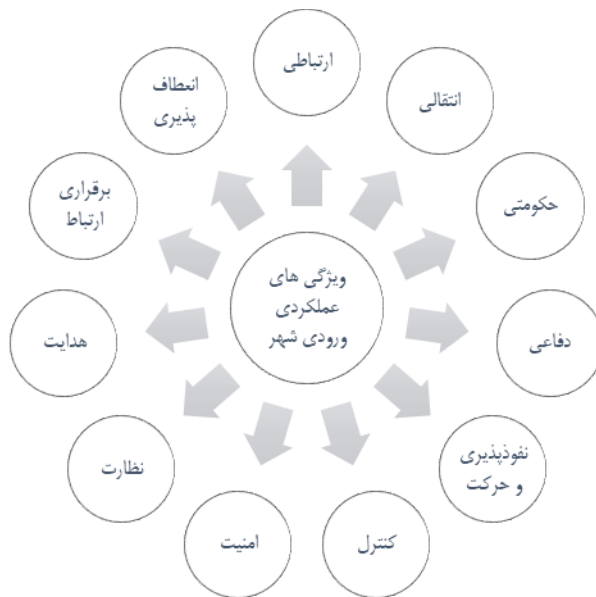
فضاهای ورودی و خصوصیات کالبدی و عملکردی آنهاست. دعوت‌کنندگی را می‌توان معادل «پذیرندگی» دانست؛ به عبارتی فضایی که در بدو ورود به فرد خوش‌آمد بگوید؛ این خوشامدگویی ناشی از احساس «دلباز بودن»، «سلسله مراتب داشتن»، «راحتی و آرامش»، «صمیمیت و خودمانی بودن» است. فرد در زمانی که با این حس روبرو می‌شود، تمایل و انگیزه «ورود» به مکان را در خود می‌بیند و می‌تواند «حس مکان» را در آن جستجو و در مرحله بعد تثبیت کند.

از دیگر توقعاتی که از یک ورودی می‌رود، می‌توان به «تبدیل پذیری» اشاره کرد. به عبارتی یک ورودی باید ضمن وابسته بودن به فضاهای دوطرف، تبدیل آن‌ها را به یکدیگر گوشزد کند. بدین نحو که حریم‌ها و مکان‌های بیرون و درون به آرامی و ظرافت به هم تبدیل شوند که افراد بتوانند رفتارهای خود را با حال و هوای درون و هماهنگ با رویدادهای آن متناسب نمایند. وجود ورودی زمانی میان دو حریم احساس می‌شود که در یک نظام سلسله مراتبی به‌عنوان یک حد واسطه میان دو حریم عمل نماید. البته ورودی بیشتر حالت «عرصه» را دارد تا «مرز». ورودی همچنین تأثیرگذاری زیادی بر تبدیل رفتار دارد. عمدتاً این انتظار می‌رود که رفتارها - هر چند اندک - در دوطرف ورودی تغییر یابند و در واقع اینجاست که یک فرصت برای فرد پیش می‌آید تا «تصمیم» بگیرد. این تصمیم‌گیری نیاز به ایجاد فضایی برای «مکث» دارد. پس آنچه در یک ورودی اتفاق می‌افتد مکث و حرکتی است که حاصل یک انتخاب است.

«نفوذپذیری» از دیگر توقعاتی است که از هر ورودی انتظار می‌رود و لازمه نفوذپذیری این است که عرصه‌های دوطرف آن مطلقاً از یکدیگر تفکیک نشده و به آرامی به هم تبدیل شوند. یکی از راههای احساس این ارتباط بسته نشدن مسیر دید از یک عرصه به دیگری در برخورد با ورودی است. وجود رابطه بصری هر چند محدود، ضمن حفظ حریمها باعث می‌شود که تداوم یک عرصه در دیگری برای فرد تداعی شود (مهندسين مشاور نقشداد، ۱۳۹۲، ص ۵-۴ و پاکزاد، ۱۳۸۸).

۳-۱۱- مولفه های ورودی

مولفه عملکردی شامل (نفوذپذیری، - فعالیت، ایمنی و امنیت، آسایش و راحتی، سازگاری کنترل و نظارت، انعطاف پذیری، دسترسی و ارتباط، تنوع کاربری ها، ادراک، اختلاط (کاربری و فرم)، سلسله مراتب) مولفه کالبدی شامل (طبیعی، مصنوعی) (تناسب بصری)، غنا، دل پذیری بصری، خوانایی، ماندگاری، پایداری، غنای حسی) مولفه معنا (هویتی): شامل عینی، ذهنی ماخذ: (خادمی، و دیگران، ۱۳۸۸، ص ۸۹).

شکل شماره ۴. ویژگی های عملکردی ورودی شهر (بحرینی و بابلی، ۱۳۸۲).

جدول شماره ۴. مؤلفه‌های تأثیرگذار سیما و منظر عینی و ذهنی بر دعوت‌کنندگی ورودی اقتباس از (مظفری پور، ۱۳۹۳:۲۰)

مولفه های عینی	مولفه های ذهنی
تمیزی	آرامش
خوش نما بودن	معنویت
استفاده از فضای سبز	اصالت
هماهنگی با جداره	خاطره انگیزی
هماهنگی و با تنوع نسبت به نماهای اطراف	با معنا بودن
روشنایی	سرزندگی

تنوع فرم	هویت
قدمت	صمیمیت و خودمانی

بسته به نوع ادراک توقعات از ورودی را می‌توان به دو دسته مؤلفه ذهنی و مؤلفه عینی طبقه بندی کرد (مظفری پور، ۱۳۹۳:۲۰)

- ۱- آرامش: سکوت شرط لازم برای برقراری آرامش است ولی شرط کافی نمی‌باشد. در کنار عواملی که تنش روانی انسان را کاهش دهند، مورد نیازند تا فرد فضایی را آرام تلقی کند و در آن احساس آرامش کند (پاکزاد، ۱۳۸۸، صص ۱۳۹۵، ۴۴۱).
- ۲- اصالت: در واقع به معنی با اصل بودن و داشتن ریشه فکری و بنیان نظری است. اما در اینجا «تناسب هر ورودی با معنایی که باید به ذهن متبادر کند» را به عنوان مهمترین شاخصه اصالت، می‌توان در نظر گرفت.
- ۳- خاطره انگیزی: «نقش انگیزی» را می‌توان به هر آنچه که در کالبد، عملکرد و معنا وجود دارد و القاء ماندگاری ذهنی را برای فرد می‌کند، متعلق دانست و «ایجاد محیطی مانوس» را حاصل کنش ناشی از دخل و تصرف در فضا با قابلیت توقف، نظارت و مکث تلقی کرد.
- ۴- با معنا بودن: منظور از معنای محیط وضوح در درک و شناخت آن محیط است؛ بطوری که بتوان میان عناصر و اجزای آن با سایر رویدادها و مکان‌ها در قالب یک تصویر ذهنی منسجم از زمان و مکان به سهولت ارتباط برقرار کرد و در این ارتباط ابعاد غیر فضایی و ارزش‌ها را نیز دخیل نمود (لینچ، ۱۳۷۳).
- ۵- سرزندگی: مفهومی که از سرزندگی به ذهن متبادر می‌شود کیفیتی است که حاصل از جنب و جوش و تحرک در فضا و نقش آفرینی در آن است. این قابلیت را می‌توان در ایجاد «تنوع» در کالبد و عملکرد یافت. بابرور این کیفیت، می‌توان میزان استقبال از فضا و دعوت‌کنندگی آن را محک زد.
- ۶- هویت: گرچه هویت معانی و مفاهیم متعددی را در خود جای داده است، اما می‌توان حدی که یک چیز را از چیز دیگر تمیز می‌دهد، قلمداد کرد.
- ۷- صمیمیت و خودمانی بودن: مفهوم صمیمیت و خودمانی بودن را می‌توان «از آن خود دانستن» ذکر کرد که می‌تواند در ایجاد «حسّ تعلق» کمک شایان توجهی نماید. پیامد این رویکرد، حسّ ماندگاری، مکث و مشارکت در ساخت فضایی است که فرد به آن تعلق و دلبستگی دارد.
- ۸- دلباز بودن: مفهوم عینی، قادر نخواهد بود تا گستره مشخصی را برای «دلباز بودن» تعریف نماید. در واقع دلباز بودن احساسی است که به «گشادگی فضا» و «راحتی» حاصل از بودن در یک فضا است، می‌تواند تعلق بگیرد (پاکزاد، ۱۳۸۸).

۴- یافته‌ها

با توجه به هدف پژوهش که بررسی تأثیر کالبد و کارکرد فضای ورودی شهر در حس دعوت‌کنندگی شهروندان می‌باشد با روش تحقیق به صورت توصیفی - تحلیلی انجام شد و داده‌ها مورد نیاز با روش کتابخانه‌ای و روش پیمایشی جمع‌آوری شده است و تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS بررسی و تحلیل شده است. جامعه آماری شامل استفاده کنندگان از فضا (شهروندان) می‌باشد. حجم نمونه نیز با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر تعیین شد که پرسشنامه بین آن‌ها توزیع گردید. پرسشنامه شامل ۴ سوالات عمومی و ۲۷ سؤال تخصصی که بدنه ی اصلی پرسشنامه شامل ۲۷ سؤال می‌باشد که در قالب طیف لیکرت مشخص گردیده است. محدوده مورد مطالعه در این پژوهش در ناحیه ۴ منطقه ۱۳ و ناحیه ۱ منطقه ۸ و ناحیه ۶ و ۸ منطقه ۴ قرار دارد. بر اساس مطالعه حاضر شاخص های پژوهش به شرح زیر احصا شد.

جدول شماره ۵: شاخص های پژوهش (منبع نگارنده)

ردیف	عوامل	معیار	شاخص ها
۱	کالبدی	نوع استفاده	تنوع کاربری ها
			سازگاری و همجواری کاربری ها
			تناسب کاربری ها با فضای ورودی شهر
	دسترسی		دسترسی و ارتباط
			کنترل و نظارت
			سلسله مراتب
	تراکم بنا		حفظ حریم ورودی شهر
			عمر و کیفیت بنا،
			تعداد طبقات
			نوع مصالح
			مصالح نما و وضعیت نماسازی
			سطح اشغال بناها

ردیف	عوامل	معیار	شاخص‌ها
۲	محیطی و فضای سبز	کیفیت محیط	نفوذپذیری
			انعطاف پذیری
			خوانایی و جهت دهی
			ایمنی و امنیت
			حس مکان و تعلق خاطر
			فضای سبز
۳	ایرانی اسلامی	فضای سبز	انطباق با محیط طبیعی
			عناصر طبیعی و محیطی
			مصالح و نماهای بومی و هماهنگ (زیبایی بصری)
			نمادها و نشانه‌های با فرهنگ و هنر ایرانی
			نمادها و نشانه‌های بومی و تاریخی
		محتوایی	معرفی صنایع دستی و گردشگری
			فرم‌های ایرانی اسلامی و فرم‌های هندسی ایرانی مانند شمشه و...
			سلسله عملکردی و شعاع دسترسی (عدالت و تعادل)
			اطلاع رسانی و معرفی ویژگی‌های فرهنگی و تاریخی شهر (خوانایی)

۵- نتیجه‌گیری

در مقایسه نتایج پژوهش با نمونه مشابه انجام شده باید گفت: با توجه به نتایج به دست آمده از پژوهش می‌توان گفت که مولفه‌های کارکردی و کالبدی تأثیر زیادی در ایجاد حس دعوت‌کنندگی و تمایل و رغبت شهروندان به شهر را دارند. و همچنین می‌توان با استفاده از الگوی شهرسازی ایرانی-اسلامی می‌توان آن حس را ارتقا داد. نتایج این تحقیق با نتایج پژوهش اکبری مهام و همکاران که به بررسی کیفیت کالبدی و کارکردی مبادی ورودی شهر پرداختند هم سو می‌باشد همچنین با نتایج پژوهش مظفری پور که به دنبال شناسایی مولفه‌های تأثیر گذار در منظر ورودی کاربری‌های تجاری و مذهبی بر ارتقای حس دعوت‌کنندگی بود و به این نتیجه رسید که عوامل عینی چون تمیزی کف و جداره‌های کاربریهای تجاری در محدوده بازار و همچنین مسجد النبی به‌عنوان یک کاربری مذهبی دارای ارزش تاریخی در مسیر بازار، نورپردازیهای متناسب با فضای بازار و جلوخان مسجد، توسعه و پوشش گیاهی زیبا و مناسب اقلیم شهر قزوین و همچنین تغییرات در فرم و شکل کفسازی و نمای ساختمانها تأثیر زیادی در جذب افراد به محدوده بازار دارد. و سبب ارتقاء حس دعوت‌کنندگی می‌شود، نیز هم سو می‌باشد و نتایج پژوهش را تایید می‌کند. همچنین نتایج نشان داد که ۷۷ درصد به کارگیری مولفه‌های ایرانی اسلامی در ارتقای حس دعوت‌کنندگی شهروندان در فضاهای ورودی تأثیرگذار می‌باشد با پژوهش سروین الهی که به بررسی معماری منظر ورودی شهر ایرانی پرداخته بود و مطالعات وی نشان می‌دهد که در نظر داشتن هویت ایرانی-اسلامی در منظر ورودی شهر، موجب ارتقاء کیفیت منظر و ادراکات حسی از کلیت شهر به مثابه یک حیثیت واحد و تداوم هویت تاریخی آن می‌گردد نیز هم سو می‌باشد.

جدول شماره ۶. بررسی نقاط ضعف و قوت و فرصت و تهدید محدوده (نگارنده)

نقاط قوت	نقاط ضعف	نقاط فرصت	نقاط تهدید
چشم انداز زیبا و متنوع طبیعی ناشی از شرایط کوهستانی منطقه امکان بازسازی کاربریهای مجاور به علت تعریض محور وجود محور اتوبوس برقی (حمل و نقل عمومی بدون آلودگی هوا) وجود زیرساخت‌های مورد نیاز صنایع وجود فضاهای سبز و ورزشی داخل محوطه‌های صنایع فقدان خدمات محله‌ای برای ساکنان بخش‌های مسکونی	نامناسب بودن عملکردهای جداره با مشخصات فیزیکی محور آلودگی‌های بصری ناشی از کاربریهای ناهمخوان ورودی فرسودگی شدید کالبد در بخش زیادی از محور مبلمان شهری و گرافیک محیطی نازیب در محدوده درونشهری آلودگی بصری به واسطه تأسیسات تأمین نیروی محرکه اتوبوس برقی وجود کاربری‌های نامتجانس متعلق به قطعات بزرگ گاراژها و تعمیرگاه‌های اتومبیل در جداره محور تقلیل نقش محور در محل تلاقی با اتوبان افسریه از شریانی درجه	استقرار محور در امتداد محور تاریخی و با ارزش انقلاب وجود ترمینال مسافری بین شهری شرق امکان بهره‌گیری از عناصر طبیعی موجود با ارتقای سطح کیفی و کمی آن‌ها در بهبود منظر امکان زیباسازی دیوارهای وسیع نظامی با نقاشی یا...	واقع شدن بین جاده ارتباطی شمال و شمال شرق کشور به مرکز کلان شهر تهران قطع تداوم محور توسط ترمینال اتوبوس برقی کاهش مداوم کیفیت سکونت در پهنه امکان بروز و وقوع ناهنجاریهای اجتماعی به علت وجود فضاهای بی‌دفاع شهری

یک به دسترسی و ترمینال بین شهری و اتوبوس برقی	
---	--

۶- پیشنهادها

- ایجاد فضاهای مکث خصوصاً در محدوده ۵ کیلومتر مانده تا میدان ورودی شهر (میدان امام حسین)
- استقرار فعالیت‌ها و کاربری‌هایی که خدمات شبانه روزی ارائه می‌نماید بعبارتی تا پاسی از شب فعالیت می‌نمایند.
- تقسیم عملکردهای مورد نظر به فعالیتهای همجنس جهت دستیابی به یک پهنه‌بندی عملکردی
- حفظ تمرکز و پرهیز از پراکندگی در مکانیابی کاربری‌های همجنس به منظور تسهیل دسترسی
- مسیر اتوبوس برقی در امتداد خیابان ۱۷ شهریور و دماوند تا سه راهی تهرانپارس قرار دارد.
- انتقال کارگاه‌ها و صنایع مجاز به بخش شرقی محور (از محل قدیم ترمینال شرق تا جاده دماوند) ضمن ساماندهی و پالایش این فعالیت‌ها مورد تاکید می‌باشد. انتقال صنایع آلوده ساز مهم به خارج از ۱۲۰ کیلومتری شهر تهران
- در مورد نوار جنوبی بدنه دماوند از میدان امام حسین تا محل قدیم ترمینال شرق که در وضعیت موجود دارای پهنه‌های کارگاهی - مختلط کارگاهی و تجاری است توصیه بر شکل‌گیری کاربریهای مختلط خطی از نوع تجاری خدمات رفاهی و اداری و تاکید بر عدم شکل‌گیری کاربریهای مسکونی در بدنه‌های این محور (به دلیل نقش قوی حرکتی این محور و تنزل کیفیت واحدهای مسکونی در بدنه محور) در بخش غربی آن است.
- ایمن‌سازی دسترسی‌ها و کنترل تقاطعهای فرعی و اصلی، ارتقاء ورودی شرق تهران به بزرگراه و توسعه حریم آن جهت پیش‌بینی‌های آینده، مطالعه و طراحی نحوه اتصال مناسب ورودی شرقی به آزادراه تهران - رودهن.
- امکان پذیر ساختن جایگزینی و حفظ و جذب صنایع پاک به جای صنایع آلاینده موجود در منطقه به گونه‌ای که در خلق یک منطقه دو قطبی سکونت و فعالیت کارآمد کمک شود.
- ارتقاء خوانائی ورودی شرقی شهر تهران با ایجاد تقارن نسبی دوجداره مسیر برای افزایش وضوح و خوانایی مسیر لحاظ شود.
- ارتقاء کیفیت سیمائی محور ورودی شرق تهران
- حفظ و بهره‌گیری از پهنه‌ها و عناصر شاخص با ارزش
- مکانیابی عناصر کالبدی و ابنیه شاخص به فواصل مناسب
- اصلاح مقطع محور دماوند با توجه به ویژگی‌های عملکرد آن
- ایجاد تمایز کالبدی و ارتفاعی در بدنه
- دانه بندی بافت بطور سلسله مراتبی صورت پذیرد به نحوی که با نزدیکتر شدن به شهر بافت از حالت درشت دانه به ریز دانه تبدیل گردد.
- احداث و ایجاد مجتمع‌های رفاهی و خدماتی شامل تجهیزات شهری مورد نیاز مسافری از قبیل کیوسک تلفن عمومی، آبخوری و شیرآب، سطل زباله و نیمکت.
- طرفین مسیر ورودی حداقل بعرض ۱۰ متر درختکاری شود.
- استفاده از سبک معماری و مصالح بومی و محلی شهر که عموماً از فرآورده‌های بومی بهره می‌برد.
- برنامه ریزی جهت تخصیص زمین به کاربری‌هایی که قابلیت تبدیل به کاربری‌های داخل شهر در هنگام توسعه را داشته باشد.

منابع

۱. ابلقی، علیرضا، و پورجعفری، امیرحسین، (۱۳۸۵). مبادی ورودی شهرها و تدوین اصول و معیارهای سازماندهی برای بازایی یک فضای شهری فراموش شده مجله آبادی (۷۶-۶۶) شماره ۵۳ انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری.
۲. الهی، سروین، ۱۳۹۰، بررسی معماری منظر ورودی شهر ایرانی نمونه موردی شهر تاریخی شیراز، همایش ملی سازه، راه، معماری، چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی واحد چالوس.
۳. اکبری مهام، امیر؛ قدمی، مصطفی؛ ملکشاهی، غلامرضا؛ م، محسنی، ایرج (۱۳۹۰) بررسی کالبد و کارکرد مبادی ورودی شهر، فصلنامه جغرافیا و توسعه، شماره ۲۱.
۴. باقری، یوسف، منصوری، امیر (۱۳۹۷) "ورودی شهر، به مثابه عنصری جهت ایجاد هویت مستقل برای منظر شهری" ماهنامه باغ نظر، ۱۵ (۶۰): ۱۴-۵.
۵. بحرینی، سید حبیب، علی طالب بابلی، ناهید (۱۳۸۱)، "تدوین اصول و ضوابط طراحی محیطی ورودی شهر" محیط شناسی - ویژه نامه طراحی محیط، دانشگاه تهران

۶. بحرینی، سیدحسین و علی طالب بابلی، ناهید(۱۳۸۱)، تدوین اصول و ضوابط طراحی محیطی ورودی شهر، فصلنامه‌ی محیط شناسی
۷. پاکزاد، ج. (۱۳۸۵). مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری. تهران: شهیدی.
۸. پیرمرادی پوریا، مستوفیان، علی(۱۳۹۵). "سبزه میدانم هویت گم شده"، کتابخانه الکترونیکی آدینه بوک.
۹. قدمی، مصطفی، حسینی، سیده سمانه، بررسی مولفه های کالبدی در کیفیت محیط شهری در نواحی مرکزی، همایش ملی آرمان شهر، ۱۳۹۰.
۱۰. کیانی، اکبر و سرگزی، زهرا(۱۳۹۲)، "بررسی سیما و منظر محور ورودی زاهدان در شهر زابل از جنبه زیبایی شناسی" نشریه: پژوهش و برنامه ریزی شهری، دوره ۴، شماره ۱۵ ص ۱-۱۶.
۱۱. گلکار، کوروش، طراحی شهری: تحلیل گونه شناختی تفره‌های، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی ۱۳۷۸، ص ۲۹.
۱۲. مظفری پور، نجمه(۱۳۹۳) "شناسایی مولفه های تأثیر گذار در منظر ورودی کاربری‌های تجاری و مذهبی بر ارتقای حس دعوت‌کنندگی" دوفصلنامه پژوهش‌های منظر شهر، سال اولریال شماره ۱،
۱۳. موسوی، میررحیم(۱۳۸۵)، "بررسی علل تصادفات ورودی شهرها و سازماندهی فضاها و پیرامون در جهت ایمن سازی"، سیزدهمین کنفرانس دانشجویان مهندسی عمران سراسر کشور، کرمان، دانشگاه شهید باهنر کرمان.
۱۴. معینی فر، مریم و شجاعی، الهه(۱۳۹۴)، "بهبودی منظر ورودی با هدف ارتقاء حس دعوت‌کنندگی (محدوده مورد مطالعه: ازجلوخان مسجد النبی تا ورودی بازار قزوین)" پژوهش‌های منظر شهر، سال دوم، شماره ۳.
۱۵. نقصان محمدی، محمدرضا، ریسمان باف، پریسا(۱۳۹۲) "طراحی ورودی شهرها بر اساس مولفه های پایداری، همایش ملی معماری و شهرسازی انسانگرا، دانشگاه آزاد اسلامی قزوین.
16. Bnfyld, af.kyd, (2014) people Habit: 25ways to Thinks About Greener, Healthier Cities, publisher: Janury6th 2014 by people Habitat Communications.
17. Carmona, M & S. Tiesdell. (2007) "Urban Design Reader", New York, Elsevier: 263-307.
18. Dougherty, Dana Lyn, (2006), "Embodynig the city: Identity and use in urban public space", Virginia,
19. Kaltrvp, peter,(2013), Urbanism in the Age of Climate Change, publications: China Design Manual.
20. Wolf, Charles(2013), Urbanism Without Effort,publisher: Island Press.